

JÓZEF BAKALARZ TChr

DUSZPASTERSKA TROSKA MIEJSCOWEGO PROBOSZCZA O IMIGRANTÓW

Migracja, czyli wędrówka ludzi zarówno wewnątrz, jak i poza granicami poszczególnych krajów, jest zjawiskiem względnie powszechnym i stałym. W czasach obecnych zjawisko to przybrało wyjątkowe rozmiary i natężenie. Przyczyniają się do tego liczne instytucje międzynarodowe, międzypaństwowe układy o wolnej wymianie sił do pracy, studia zagraniczne oraz szereg innych racji. Przenoszeniu się ludzi do innych krajów służą również ułatwienia natury administracyjnej oraz technicznej¹.

W wyniku ożywionej migracji społeczeństwo wielu krajów znacznie się różnicowało pod względem etnicznym. W niektórych krajach blisko 10% ludności stanowią imigranci różnych narodowości, języków oraz ras².

Z migracją łączy się szereg skomplikowanych problemów w różnych dziedzinach życia indywidualnego i społecznego tak samych migrantów, jak i społeczności, których migracja dotyczy.

Uwzględniając w miarę możliwości wszystkie problemy i potrzeby migrantów, Kościół zainteresowany jest przede wszystkim życiem religijno-moralnym tych ludzi. W tej dziedzinie dostrzega on wielkie niebezpieczeństwa i wynikające z nich duchowe szkody migrantów. Składają się na to różne okoliczności i przyczyny. Brak dostatecznej znajomości miejscowego języka w pierwszym etapie migracji utrudnia migrantom kontakt z miejscowym duszpasterzem; to z kolei powoduje u nich częściowy, a niekiedy całkowity zanik praktyk religijnych. Odmienność obyczajów i kultury miejscowej ludności sprawia, że migranci czują się w nowym środowisku społecznie zagubieni i wyobcowani. Poczucie to skłania migrantów do izolacji wobec ludności tubylczej, w tym również wobec miejscowej wspólnoty kościelnej. Wyizolowani w nowym środowisku kościelnym, a równocześnie pozbawieni pomocy ze strony środowiska rodzimego, migranci znajdują się często w sytuacji owiec bez pasterza³.

¹ Por. A. Maryński. *Współczesne wędrówki ludów. Zarys geografii migracji*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1966; tenże. *Współczesne wędrówki zarobkowe*. Kraków 1969.

² D. de Briey. *Universalisme et immigration*. ParLit 1971 nr 6 s. 529-534.

³ Leo XIII. Ep. *Quam aerumnosa* 10 XII 1888. W: *Leonis XIII pontificis acta*. T. 8. Romae 1889 s. 380-384; Secret. Status. Litt. circ. *E noto* 19 VI 1900 (ASS 33:1900 s. 215-217); S. Congr. Episcopis. *Instructio de pastorali migratorum cura* (DPMC) z 15 VIII 1909 nr 3-4 (AAS 61:1900 s. 616); *Les problèmes pastoraux de l'émigration*. DC 44:1962 s. 1556; J. Brand, M. Mossand, L. Bordin. *Les migrants en France*. Paris 1970 s. 55-60.

Widząc los migrantów Kościół okazuje im szczególne zainteresowanie i otacza opieką. Według nowego prawodawstwa kościelnego odpowiedzialność za opiekę nad migrantami spoczywa na całym Kościele, a więc na biskupach, kapłanach, zakonnikach i świeckich; na lokalnych Kościołach miejsca emigracji, jak również imigracji.

Niniejszy artykuł ma za cel przedstawić, z punktu widzenia obowiązującego prawa kanonicznego, udział miejscowego proboszcza w duszpasterstwie imigrantów, czyli wiernych innego języka, pochodzenia etnicznego, jak również obrządku, znajdujących się na terytorium jego parafii. Temat wymaga omówienia dwóch zasadniczych rzeczy: prawnej odpowiedzialności oraz obowiązków duszpasterskich proboszcza wobec imigrantów.

I. PRAWNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ PROBOSZCZA ZA OPIEKĘ NAD IMIGRANTAMI

Zagadnienie odpowiedzialności proboszcza za duszpasterstwo imigrantów nie jest w prawodawstwie kościelnym całkiem nowe. Podstawowe zasady w tej dziedzinie ustala, przynajmniej implicite, KPK. Jednakże dopiero późniejsze, a zwłaszcza najnowsze dokumenty zagadnienie to wyraźnie akcentują, określając równocześnie specyfikę, zakres oraz prawno-moralny walor odpowiedzialności proboszcza za tę kategorię ludzi.

W omawianym zagadnieniu na uwagę zasługują zarówno zasady i normy prawne, jak i kierunek rozwoju prawodawstwa kościelnego. Dlatego artykuł przedstawia to zagadnienie w ujęciu historycznym — drogą zwięzłej analizy kolejnych dokumentów prawnych dotyczących tej dziedziny.

1. Prawodawca kodeksowy ustalił podstawową normę prawną, na której bazuje odpowiedzialność proboszcza za duszpasterstwo wszystkich wiernych w parafii, w tym również imigrantów. Zgodnie z normami KPK proboszcz jest, z racji swego urzędu, ściśle zobowiązany do wykonywania opieki duszpasterskiej nad wszystkimi parafianami⁴, czyli wiernymi, którzy na terytorium danej parafii mieszkają na stałe lub czasowo bądź też są tułaczami⁵. W szerokim tego słowa znaczeniu parafianami są również podróżni (peregrini)⁶. Słowa kan. 464 § 1: „in omnes” wskazują, że proboszcz powinien na równi troszczyć się o parafian tubylców, jak i parafian przybyszów bez względu na ich język, pochodzenie i rasę⁷. Za wyjętych spod jego opieki należy uznać jedynie tych migrantów, którzy należą do istniejącej na danym terytorium, a odpowiedniej dla ich grupy etnicznej czy obrządkowej, parafii personalnej⁸.

⁴ Kan. 464 § 1.

Kan. 94 § 1-3.

⁵ Zob. kan. 738 § 2, 848, 859 § 3, 881 § 1, 938 § 2, 1097, 1218 § 1. Por. L. Bender. *De parochis et vicariis paroecialibus*. Romae 1959 s. 131-132.

Th. Grentrup. *Nationale Minderheiten und katholische Kirche*. Breslau 1927 s. 49-50.

⁸ M. Conte a Coronata. *Institutiones iuris canonici*. T. 1. Ed. 4 Taurini 1950 s. 124; G. Michiels. *Principia generalia de personis in Ecclesia*. Ed. 2. Parisiis-Tornaci-Romae 1955 s. 212; J. Bakalarz. *Parafia personalna dla migrantów w prawodawstwie powszechnym Kościoła zachodniego*. Lublin 1975 s. 216-219 (mps Archiwum KUL).

2. Do fundamentalnych norm kodeksu pewne nowe elementy wnosi w omawianej dziedzinie konstytucja apostolska Piusa XII *Exsul familia* z 1 VII 1952 r. Ustanawia ona nową instytucję prawną — misjonarza migrantów, któremu przydziela władzę pod względem natury bardzo zbliżoną do władzy proboszcza⁹ Władzę tę misjonarz kumuluje równorzędnie (aequo iure) z proboszczem¹⁰. Oznacza to, że proboszcz zachowuje swą władzę nad imigrantami nawet wtedy, gdy duszpasterstwo nad nimi sprawuje specjalnie do tego celu wyznaczony kapłan.

Poza tą dyspozycją konstytucja nie mówi nic konkretnego na temat odpowiedzialności proboszcza za imigrantów. Fakt ten nabiera wymowy, jeśli się uwzględni, że ten sam dokument podkreśla odpowiedzialność i obowiązki duszpasterskie proboszcza miejsca emigracji (a quo)¹¹ Wskazuje to, że konstytucja *Exsul familia*, podobnie zresztą jak inne dokumenty z tej dziedziny¹², przyjęła zasadę, że odpowiedzialność za migrantów spoczywa w pierwszym rzędzie na duszpasterzach miejsca emigracji. Duszpasterze miejsca imigracji mają pełnić rolę raczej drugorzędą.

3. To stanowisko konstytucji *Exsul familia* ma oprócz stron pozytywnych także ujemne. Te drugie dostrzeżono zwłaszcza tam, gdzie poszczególne grupy imigrantów nie posiadały własnych duszpasterzy etnicznych. W ostatnich zaś latach zabezpieczenie opieki migrantom poprzez misjonarzy stało się rzeczą trudną, a niekiedy wręcz niemożliwą z racji braku w niektórych krajach odpowiedniej liczby kapłanów lub też z powodu wielkiego rozproszenia migrantów. W takich sytuacjach ujawniła się wprost nagląca potrzeba specjalnej troski o imigrantów ze strony miejscowych duszpasterzy.

Podkreślenie i dowartościowanie roli miejscowego proboszcza na tym odcinku duszpasterstwa postulował IV Międzynarodowy Kongres Katolicki do Spraw Migracji w Ottawie (21–25 VIII 1960)¹³. W uzasadnieniu swych rezolucji uczestnicy kongresu wskazywali na potrzebę stopniowego wprowadzania imigrantów do miejscowej wspólnoty kościelnej, w czym proboszcz odgrywa rolę wprost niezastąpioną¹⁴.

4. Sprawą szczególnej odpowiedzialności proboszcza za niektóre kategorie osób w parafii, w tym również migrantów, zajął się Sobór Watykański II. Już w przedsoborowych wnioskach niektórzy biskupi domagali się, aby opiekę nad migrantami uczynić dziełem całego Kościoła, zarówno w miejscu emigracji, jak i imigracji¹⁵ Zdaniem kilku wnioskodawców Sobór winien uwypuklić obowiązek spe-

⁹ Tit, II nr 35 § 1; 36 § 1 (AAS 44:1952 s. 700).

¹⁰ Tamże nr 36 § 2; 39.

¹¹ Tamże nr 45-47.

¹² Secret. Status: Litt. circ. *E noto* (ASS 33:1900 s. 215-217); ep. *Uno degli argomenti* 8 IX 1911 (AAS 3:1911 s. 513-518).

¹³ *Integration of the Catholic Immigrant. International Congress Ottawa 1960*. Geneva—Montreal 1960 s. 492-495. Resol. nr III-VII.

¹⁴ C. Mulvihill. *Co-ordination of Activities for Integration on the Diocesan Level*. Tamże s. 187-193; I. Bonenfant. *La paroisse et l'assistance durant la période initiale à l'arrivée l'accueil des immigrants dans la paroisse*. Tamże s. 254-260; G. Rochcau. *L'accueil de l'immigrant étranger dans la communauté paroissiale*. Tamże s. 276-281.

¹⁵ V. de Zanche, biskup Concordia (*Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*. Seria 1 *Antepreparatoria*. T. 1-2. Roma 1960-1961 (ADCV) t. 2 cz. 3 s. 227).

cialnej troski o migrantów ze strony biskupów i proboszczów miejsca imigracji¹⁶. Duszpasterze ci winni zwrócić uwagę nie tylko na imigrantów innego języka i pochodzenia, ale także odmiennego obrządku¹⁷.

W okresie przygotowawczym do Soboru nad omawianym zagadnieniem dyskutowano na dwóch sesjach Komisji Centralnej: na sesji IV, 22 II 1962 r., oraz na sesji VI, 3 V 1962 r.¹⁸.

Wyniki tych dyskusji znalazły swój wyraz w soborowym schemacie *De cura animarum*¹⁹, który zwracał uwagę Ojców Soboru na ciężką sytuację życiową migrantów oraz na brak dostatecznej czy wręcz jakiegokolwiek opieki nad nimi ze strony proboszczów²⁰. W konsekwencji dokument proponował, aby Sobór zobowiązał miejscowych duszpasterzy do odpowiedniej troski o religijne, a w miarę możliwości również o społeczne dobro migrantów. W sprawowaniu duszpasterstwa schemat wymagał respektowania odmiennego obrządku, a także korzystania z ojczystego języka wiernych²¹. Wprawdzie nie rozróżniał on w tym wypadku duszpasterzy miejsca emigracji oraz imigracji, jednak z kontekstu proponowanej normy wynikało, że miał on na uwadze przede wszystkim tych drugich.

W dołączonym do schematu *De cura animarum* dodatku — Appendix sexta: „De pastoralia cura peculiarium quorundam fidelium coetuum”²² — zamieszczono projekt przepisów dla przyszłego dyrektorium regulującego duszpasterstwo niektórych kategorii osób, a wśród nich migrantów. Ten dokument nie tylko podkreślał duszpasterską odpowiedzialność proboszcza za imigrantów, ale także — i to stanowi jego zasadnicze novum — wyliczał szczegółowe obowiązki proboszczowskie w tej dziedzinie²³.

Z racji nadmiernej obfitości materiałów zawartych w schematach dekretów soborowych szczegółowe projekty dotyczące duszpasterstwa migrantów przekazano powstałej w 1963 r. Komisji do Spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego,²⁴ a w 2 lata później również Komisji Studiów Wyższej Rady Emigracyjnej istniejącej przy Kongregacji Konsystorialnej²⁵. Niezależnie od tego również dalsze schematy

¹⁶ Tamże; P. Farvelly, biskup Lismore (tamże T. 2 cz. 7 s. 594).

¹⁷ E. O'Brien, biskup Canberra (tamże T. 2 cz. 7 s. 589-590); S. Baggio, biskup tyt. z Kanady (tamże T. 2 cz. 6 s. 140).

¹⁸ G. Caprile. *Il Concilio Vaticano II*. T. 1-2. Romae 1966-1968 — t. 2 s. 335; *Les Comptes rendus des travaux de la VIe session de la Commission Centrale*. DC 44:1962 s. 377-379; A. Santos. *El Concilio Vaticano II*. „Sal Terrae” 50:1962 s. 338-339.

¹⁹ *Schemata constitutionum et decretorum de quibus disceptabitur in Concilii Sessionibus*. Typis Polyglottis Vaticanis 1963 s. 5-36.

²⁰ Nr 27.

²¹ Tamże nr 48. Zob. też Appendix quarta: „De pastoralia parochorum Officio” nr 30 (*Schemata* s. 86).

²² *Schemata* s. 99-111.

²³ Appendix sexta nr 2 § 2 oraz nr 16 § 2-3.

²⁴ Caprile, jw. T. 2 s. 251.

²⁵ *Per un aggiornamento dell'attuale ordinamento giuridico dell'assistenza spirituale agli emigrati*. „Studi emigrazione” 2:1966 nr 6 s. 256.

dekretów soborowych napominały o potrzebie zagwarantowania migrantom specjalnej opieki ze strony miejscowych duszpasterzy²⁶.

5. Ostatecznym wyrazem intencji Soboru Watykańskiego II w omawianej dziedzinie są jego uchwały. Według nich proboszcz jest prawdziwym pasterzem powierzonych sobie dusz, a jego duszpasterstwo winno mieć charakter dynamiczny i misyjny, tak aby rozciągało się na wszystkich przebywających w parafii i docierało do wszystkich środowisk społecznych²⁷. Podobnie jak biskup ma on okazywać zainteresowanie wszystkimi wiernymi, bez względu na ich stan i narodowość, zarówno ludnością miejscową, jak i przybyszami czy cudzoziemcami²⁸. Tymi ostatnimi wiernien zając się w sposób szczególny, korzystając do tego z pomocy innych kapłanów, zakonników oraz świeckich²⁹.

6. Postanowienia Soboru wpłynęły istotnie na kształtowanie się posoborowego prawodawstwa w tej dziedzinie. W 1968 r. Komisja Studiów Wyższej Rady Emigracyjnej przedstawiła Kongregacji Biskupów schemat nowej instrukcji: *De pastoralis migrantium cura*³⁰. Dokument ten wzywał proboszczów, aby życzliwie przyjmowali imigrantów w parafii oraz wspierali ich czynami sprawiedliwości i miłosierdzia³¹. W sprawach opieki duchowej schemat proponował, aby odsyłać migrantów do ich własnych duszpasterzy etnicznych³².

To ogólnikowe i raczej minimalistyczne określenie obowiązków proboszcza wobec migrantów spotkało się prawdopodobnie z poważną krytyką poszczególnych konferencji biskupów, do których przesłano schemat. Wskazuje na to fakt, że ostateczny tekst instrukcji *De pastoralis migratorum cura* z 22 VIII 1969 r. zawiera w omawianej sprawie niemal całkowicie nowe sformułowanie o znacznie bogatszej treści.

7. Według nowej instrukcji za duszpasterstwo migrantów jest odpowiedzialny cały Kościół. Główny ciężar tej odpowiedzialności spoczywa na miejscowym biskupie, współuczestniczą zaś w niej jego bezpośredni współpracownicy, a zwłaszcza proboszcz oraz misjonarz migrantów³³.

Dla omawianego zagadnienia doniosłe znaczenie posiada przepis zawarty w nr 30 § 3. Według niego duchowa opieka nad wszystkimi wiernymi, a więc również nad migrantami, przebywającymi na terytorium danej parafii, należy głównie do miejscowych proboszczów, którzy kiedyś będą musieli zdać Bogu sprawę z wykonania tego obowiązku.³⁴

²⁶ *Schema decreti De pastoralis episcoporum munere in Ecclesia*. Typis Polyglottis Vaticanis 1964 nr 18, 28, 30 i inne.

²⁷ *Christus Dominus* nr 30.

²⁸ Tamże nr 15. Zob. też nr 18.

²⁹ Tamże nr 30; *Presbyterorum ordinis* nr 6 łącznie z notą 30, nr 8; *Ad gentes divinitus* nr 38; *Apostolicam actuositatem* nr 10, 11; *Gaudium et spes* nr 27, 66.

³⁰ Druk powielany bez informacji wydawniczych. Por. J. Bakalarz. *Problem parafii personalnej dla migrantów w czasie Soboru Watykańskiego II oraz w prawodawstwie posoborowym Kościoła*. ZNKUL 17:1974 nr 1-2 s. 119-121.

³¹ *Schema DPMC* nr 16 § 1.

³² Tamże nr 16 § 2.

³³ Wynika to z całego tekstu instrukcji. Por. A. Perotti. *Assistance pastorale des migrants*. ME 95:1970 s. 55-57.

³⁴ *DPMC* nr 30 § 3: „*Spiritualis cura omnium christifidelium, atque adeo migratorum, in paro-*

Przepis ten stwierdza, że miejscowy proboszcz jest odpowiedzialny za duszpasterstwo imigrantów w swej parafii. Pod tym względem deklaruje on i wyraźnie akcentuje omawiane wyżej normy kodeksu. Wspomniany przepis zawiera również elementy całkiem oryginalne i nowe. Przede wszystkim podkreśla, że troska o migrantów „in parochos pottissimum recidit”³⁵. Oznacza to, że w wypadku obecności misjonarza migrantów na danym terytorium, proboszcz nie jest zwolniony z obowiązku opieki na imigrantami³⁶, a nadto, że również w tej sytuacji jest on bardziej odpowiedzialny za duszpasterstwo tychże wiernych aniżeli ich misjonarz. Prawodawca posoborowy uznał w tej dziedzinie prymat odpowiedzialności duszpasterza terytorialnego w stosunku do odpowiedzialności duszpasterza personalnego, jakim jest misjonarz migrantów³⁷. To stanowisko prawodawcy można uzasadnić jedynie tym, że proboszcz jest właściwym i pełnoprawnym duszpasterzem wszystkich powierzonych mu wiernych, podczas gdy misjonarz migrantów nie posiada — chyba, że jest proboszczem personalnym — pełnych praw proboszczowskich. W istocie misjonarz ten spełnia więc, w stosunku do proboszcza, duszpasterstwo raczej uzupełniające i w pewnym sensie pomocnicze³⁸.

Odpowiedzialność proboszcza za duszpasterstwo imigrantów ma charakter nie tylko czysto prawny, ale i moralny. Wielkość tej odpowiedzialności prawodawca uwydatnia poprzez odwołanie się do prawdy o sądzie Bożym³⁹. Tym sposobem pragnie on również uczulić sumienie poszczególnych proboszczów na sprawy opieki nad migrantami.

Ścisły obowiązek opieki duszpasterskiej ze strony proboszcza dotyczy imigrantów katolików. Nowa instrukcja zaznacza jednak, że duszpasterz ten winien nieść różnego rodzaju pomoc także imigrantom innych wyznań chrześcijańskich oraz niechrześcijanom⁴⁰.

II. OBOWIĄZKI PROBOSZCZA WOBEC IMIGRANTÓW

Celem działalności proboszcza jest rozwijanie życia religijnego wiernych oraz doprowadzenie ich do zbawienia. Temu głównemu celowi przyporządkowane są różne cele bliższe i bardziej konkretne. Jednym z nich jest formowanie u wiernych poczucia wspólnoty parafialnej⁴¹, co ma szczególne znaczenie w wypadku parafii, której wierni są zróżnicowani pod względem społecznym, a zwłaszcza etnicznym.

---

eciae finibus degentium, in parochos potissimum recidit, qui expleti mandati rationem Deo sunt aliquando reddituri [...]"

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże: „[...] tantum igitur onus cum Cappellano seu Missionali, si adest, sociare et communicare velint” Zob. też nr 39 § 3.

³⁷ Perotti, jw. s. 56.

³⁸ H. O’Leary. *The Migrant Chaplain*. Ballarat 1956 s. 14-15.

³⁹ DPMC nr 30 § 3.

⁴⁰ Tamże nr 30 § 2; 31 § 4. Por. kan. 1350 § 1.

⁴¹ *Sacrosanctum Concilium* nr 42; *Lumen gentium* nr 26, 28; *Apostolicam actuositatem* nr 10.

Proboszcz takiej parafii ma tak prowadzić duszpasterstwo, aby wszystkim przybyłym umożliwić i ułatwić wejście do miejscowej wspólnoty kościelnej⁴².

Owo wejście, zwane religijną integracją migrantów, następuje wtedy, gdy imigranci czują się żywymi i aktywnymi członkami danej wspólnoty. Nie tracą oni przy tym, jakby się to mogło wydawać, swych specyficznych cech i wartości religijnych czy etnicznych, ale te wartości zachowują, przekazują je tubylcom, a zarazem ubogacają je wartościami miejscowej społeczności.

Stopniowa i naturalna integracja imigrantów w parafii i diecezji jest trudna do zrealizowania, a ze strony proboszcza wymaga podjęcia szeregu konkretnych obowiązków. Idzie tu zarówno o obowiązki wspólne odnoszące się do ogółu parafian⁴³, jak również obowiązki specjalne, podyktowane szczególnymi potrzebami imigrantów.

Tej drugiej grupy obowiązków, nas w tym wypadku interesujących, prawodawca nie określił w sposób uporządkowany i systematyczny. Niemniej w różnych dokumentach prawnych w sposób bardziej lub mniej wyraźny obowiązki te wyakcentował. Można je przedstawić w następującej kolejności.

1. Podstawowym, bo warunkującym skuteczność pracy duszpasterskiej, obowiązkiem proboszcza jest odpowiednie przygotowanie się do duszpasterstwa różnych kategorii ludzi, w tym również migrantów⁴⁴. W szczególności proboszcz winien ukształtować w sobie poczucie odpowiedzialności za wiernych obcojęzycznych, zaznajomić się z problemami duszpasterstwa tych ludzi, a zwłaszcza poznać kulturę, mentalność⁴⁵ oraz — o ile to możliwe — język znajdujących się w parafii imigrantów⁴⁶.

2. Obowiązkiem wszystkich wiernych, zarówno duchownych, jak i świeckich, jest życzliwe i pełne serdeczności przyjęcie imigrantów w miejscowej wspólnocie kościelnej⁴⁷. Takie przyjęcie wymaga od proboszcza przygotowania w parafii odpowiedniej atmosfery społecznej, stworzenia tam niejako duchowego miejsca dla przybywających imigrantów. W tym celu proboszcz powinien: formować ogół wiernych w duchu braterskiej miłości do ludzi innego pochodzenia, kultury i rasy; uwrażliwiać parafian na potrzeby ludzi migrujących; a wreszcie pouczać wszystkich o obowiązkach moralnych wobec nich⁴⁸.

⁴² S. Congr. Rituum. Instr. *Eucharisticum mysterium* 25 V 1967 nr 19: „Curae autem sit pastoribus, ut fideles ex aliis regionibus advenientes opportunis rationibus iuvent, ut coetui locali valeant se coniungere[...]” (AAS 59:1967 s. 522). Zob. DPMC nr 58, 60

⁴³ Kan. 462-470; *Christus Dominus* nr 30.

⁴⁴ *Presbyterorum ordinis* nr 19; Paulus VI. Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* 6 VIII 1966 I nr 7 (AAS 58:1966 s. 761); S. Congr. Clericis. Litt. circ. *Inter ea* 4 XI 1969 (tamże 62:1970 s. 123-134).

⁴⁵ P. Bockel. *Pour un renouveau de la paroisse*. DC 53:1971 s. 786-788.

⁴⁶ DPMC nr 31 § 2. Znajomości języka mniejszości etnicznych wymaga niekiedy od proboszcza prawo partykularne.

⁴⁷ *Christus Dominus* nr 16; *Apostolicam actuositatem* nr 11; *Ad gentes divinitus* nr 38; DPMC nr 10, 30 § 1, 58.

⁴⁸ DPMC nr 24 § 3-5, 30 § 1; L. Henriquez. *Les tâches des mouvements paroissiaux et du chergé pour aider les immigrants à s'integrer sur le plan paroissial dans les pays d'Amérique latine*. W: *Integration* s. 198.

3. Podkreślanym w prawie kościelnym obowiązkiem proboszcza jest poznanie własnych parafian⁴⁹. W odniesieniu do imigrantów jest to obowiązek szczególnie aktualny. Idzie tu przecież o wiernych odmiennego pochodzenia, innej kultury i mentalności. Z racji swej odmienności oraz społecznego zagubienia imigranci potrzebują opieki wyraźnie zindywidualizowanej, opartej na bliskim i osobowym kontakcie z duszpasterzem. Dlatego powinien on składać im częste wizyty duszpasterskie, zwłaszcza w początkowym okresie migracji⁵⁰.

4. W sprawowaniu duszpasterstwa proboszcz powinien szanować cechy i wartości etniczne imigrantów⁵¹. Obowiązek ten z jednej stron wyklucza wywieranie jakichkolwiek nacisków zmierzających do asymilacji oraz — co za tym idzie — do utraty wspomnianych wartości u imigrantów⁵², a z drugiej wymaga on od proboszcza uwzględnienia w duszpasterstwie różnych elementów etnicznych danej grupy imigrantów. Proboszcz może i powinien wykorzystać w duszpasterstwie imigrantów przyjęte u nich pewne praktyki, zwyczaje i obrzędy religijne pozaliturgiczne⁵³. Za zgodą zaś ordynariusza miejsca może on również odprawiać dla imigrantów mszę św. i spełniać inne czynności liturgiczne w ich własnym języku oraz zgodnie z ich zwyczajami⁵⁴.

5. Ważne znaczenie psychologiczne i duszpasterskie posiada używanie ojczystego języka w spowiedzi imigrantów⁵⁵. Potrzebę spowiedzi w tym języku miał już na myśli prawodawca kodeksowy, gdy zobowiązywał proboszcza do spowiadania wiernych „sive per se sive per alium”⁵⁶. Jedną z przyczyn, dla których proboszcz powinien korzystać z pomocy innych kapłanów, jest odmienny język części jego parafian⁵⁷. Wyraźnie wspomina o tym soborowy dekret *Christus Dominus*. Mówiąc o zapraszaniu kapłanów do spowiedzi wiernych zaznacza on, że proboszcz powinien, w razie potrzeby, zatroszczyć się i o takich, którzy władają innymi językami⁵⁸.

6. W sprawowaniu opieki nad imigrantami proboszcz ma obowiązek troszczyć się o wszelkie potrzeby tych ludzi, zarówno z dziedziny religijno-moralnej, jak i doczesnej. W tej drugiej dziedzinie ma on zapewnić imigrantom, zwłaszcza nowym,

⁴⁹ Conc. Trid., sess. 13, c. 1 de ref.; kan. 467; *Christus Dominus* nr 30.

⁵⁰ Bonenfant, jw. s. 255.

⁵¹ DPMC nr 11.

⁵² Tamże nr 10.

⁵³ Tamże nr 11, 30; R. Fox. *Tasks of the Parish Movement and the Clergy in Helping Immigrants to Integrate on the Parish Level in Anglo-saxon Countries*. W: *Integration* s. 204-205.

⁵⁴ S. C. Rituum. Instr. *Inter oecumenici* 26 IX 1964 nr 41: „In actionibus liturgicis quae concurrente populo alius linguae alicubi, praesertim adsante coetu emigrantium [...] adhibere licet, de consensu ordinarii loci, lintuam vernaculam iis fidelibus notam, iuxta modum et versionem a competenti auctoritate ecclesiastica territorii illius linguae legitime approbata” (AAS 56:1964 s. 877-900). Zob. też S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium* 25 V 1967 nr 19 (tamże 59:1967 s. 522); DPMC nr 32; S. Congr. Episcopis. *Directorium pro Episcopis „Ecclesiae imago”* nr 86 e. Typis Polyglottis Vaticanis 1973 s. 86-87.

⁵⁵ Zob. wotum soborowe abpa J. Gawliny (ADCV t. 2 cz. 3 s. 868-869).

⁵⁶ Kan. 892.

⁵⁷ Th. Grentrup. *Religion und Muttersprache*. Münster 1932 s. 298.

⁵⁸ Nr 30.

pomoc w formie: informacji i rady, obrony ich osobistych i społecznych praw, ułatwienia w uzyskaniu zawodu i pracy, a także niezbędnej opieki materialnej⁵⁹.

Działalność tę proboszcz powinien prowadzić w ścisłej współpracy z przygotowanymi do tego celu osobami świeckimi. Odpowiednie zadania może on przekazywać opiekunowi społecznemu, wyspecjalizowanym grupom laikatu, bractwom i stowarzyszeniom parafialnym⁶⁰. Potrzebna czy wręcz niezbędna jest tutaj współpraca z instytucjami zakonnymi, zwłaszcza żeńskimi⁶¹, a także z organizacjami katolickimi działającymi na danym terytorium⁶². W parafiach z większą liczbą imigrantów należałoby utworzyć specjalne komitety parafialne dla migrantów⁶³.

7. W krajach i diecezjach, gdzie konferencje biskupów lub ordynariusze wyznaczili doroczny Dzień Migranta, proboszcz powinien wykorzystać ten dzień dla ożywienia u wiernych poczucia odpowiedzialności za los imigrantów oraz nawiązania bliższych kontaktów między imigrantami a tubylcami⁶⁴. Godne polecenia jest organizowanie oddzielnych dni podkreślających obecność, potrzeby i znaczenie poszczególnych grup etnicznych w parafii⁶⁵.

8. Proboszcz nie może traktować imigrantów jako jedynie przedmiotu oddziaływania duszpasterskiego. Zgodnie z literą i duchem nowego prawodawstwa winien on ułatwiać tym wiernym czynny udział w duszpasterstwie własnej grupy etnicznej oraz całej wspólnoty kościelnej⁶⁶. Instrukcja *De pastoralis migratorum cura* poleca, aby imigrantom umożliwić udział w parafialnej i diecezjalnej radzie duszpasterskiej⁶⁷. W duszpasterstwie poszczególnej grupy imigrantów nieocenione przysługi mogą oddać proboszczowi rodzime siostry zakonne oraz organizacje imigrantów.

9. Prawodawca posoborowy szczególnie wyakcentował obowiązki proboszcza w stosunku do misjonarza imigrantów. Wymaga to pewnego uzasadnienia. Otóż, według myśli Kościoła duszpasterstwo imigrantów ze strony proboszcza jest ważne, a nawet konieczne. Stanowi ono jednak tylko niezbędne minimum tej opieki, której imigranci potrzebują, a którą Kościół pragnie im zapewnić. Nader potrzebnym, a przy tym znakomitym uzupełnieniem duszpasterstwa parafialnego w odniesieniu do migrantów, jest duszpasterstwo specjalne, sprawowane przez duszpasterzy etnicznych danej grupy migrantów⁶⁸. Poprzez właściwe, pozytywne ustosunkowanie się do duszpasterstwa specjalnego, a konkretnie do misjonarza migrantów, proboszcz wywiązuje się pełniej ze swej odpowiedzialności za powierzonych jego pieczy para-

⁵⁹ Pius XII. Alloc. 23 VII 1957 (AAS 49:1957 s. 732, 736); DPMC nr 23 § 6; 24 § 5; 30 § 1. Por. Mulhvil, jw. s. 191.

⁶⁰ *Christus Dominus* nr 30; *Apostolicam actuosi tatem* nr 10, 11; DPMC nr 24 § 5; 56-61. Por. O'Brien, jw. s. 271-275.

⁶¹ DPMC nr 54 § 1-2.

⁶² Tamże nr 23 § 6; 61.

⁶³ *Les problemes pastoraux* kol. 1558-1559.

⁶⁴ DPMC nr 24; J. Bakalarz. *Dzień Migranta*. CT 43:1973 fasc. 3 s. 169-174.

⁶⁵ Por. W. Jasiński. *Angielski proboszcz obchodzi Dzień Imigranta Polskiego*. „Sodalis” 51:1971 s. 180-181. Zob. tamże 52:1972 s. 172-173.

⁶⁶ *Lumen gentium* nr 33, 35, 37; *Apostolicam actuositatem* nr 10.

⁶⁷ DPMC nr 60.

⁶⁸ Tamże nr 15 oraz nr 11, 32-35.

fian — imigrantów. Ponadto tylko taka postawa gwarantuje jedność i skuteczność pracy obu duszpasterzy.

Z uwagi na to prawodawca nakazuje, aby proboszcz przyjął przybywającego na terytorium jego parafii misjonarza migrantów z największą miłością i traktował go nie jako intruza, lecz jako cennego współpracownika, który bardziej skutecznie może zaradzić potrzebom części jego parafian⁶⁹.

Nowe prawodawstwo kilkakrotnie przypomina obowiązek współpracy obu duszpasterzy⁷⁰. Ze strony proboszcza obowiązek ten zakłada poszanowanie kompetencji misjonarza, wystrzeganie się niezdrowej i szkodliwej rywalizacji oraz odciągania migrantów od ich duszpasterza etnicznego. Proboszcz powinien nadto chętnie wspierać misjonarza migrantów w jego trudnej posłudze duszpasterskiej⁷¹. Wśród wielorakich form pomocy wyliczyć należy udostępnienie misjonarzowi kościoła lub kaplicy parafialnej dla odprawiania nabożeństw⁷² oraz oddanie do dyspozycji domu lub sali parafialnej, w której imigranci mogliby się spotykać oraz kultywować własne tradycje i zwyczaje etniczne⁷³.

Oceniając prawodawstwo w omawianej dziedzinie trzeba stwierdzić, że nie ma ono długiej ani też bogatej historii. Jak dotąd nie jest ono również dostatecznie sprecyzowane. Normy prawne, które określają poszczególne obowiązki proboszcza wobec imigrantów, są rozproszone w różnych przepisach prawnych. Stąd rodzi się postulat, aby prawodawca dokładniej i jaśniej uregulował tę dziedzinę duszpasterstwa w nowym, przygotowywanym obecnie prawie kościelnym. Normy zasadnicze powinny znaleźć się w przyszłym kodeksie prawa kanonicznego, natomiast normy szczegółowe należałoby włączyć do opracowywanego dyrektorium dla proboszczów.

DIE SEELSORGERISCHE IMMIGRANTENFÜRSORGE DES ORTSPFARRERS

Zusammenfassung

Die zunehmende Wanderung der Bevölkerung läßt eine Reihe Probleme entstehen, sowohl im Leben der Immigranten, als auch der Gemeinschaften, die sie betrifft. Die Kirche interessiert sich vor allem für die religiös-moralischen Bedürfnisse der Immigranten. Unter den Menschen, die für die Immigrantenseelsorge verantwortlich sind, nimmt der Pfarrer einen wichtigen Platz ein.

I. Die grundlegende Norm, die Verantwortung des Pfarrers, mindestens implizite, bestimmt, wird in can. 464, § 1 zum Ausdruck gebracht, der alle sich auf dem Gebiet der Pfarrei befindenden Gläubigen der Obhut des Pfarrers anvertraut. Gemäß der Konstitution *Exsul familia* (Nr. 36, § 2, 39) sollte der Pfarrer sogar dann die Immigranten in Schutz nehmen, wenn sie in Obhut ihres Volksseelsorgers bleiben. Eine besondere Verantwortung des Pfarrers für die Immigranten hebt die Anweisung der *De pastoralis migratorum cura* (Nr 30, § 3) hervor, und zwar mißt sie ihr sogar eine grössere Verantwortung für die Immigrantenseelsorge, als ihrem eigenen Missionar bei.

⁶⁹ *Christus Dominus* nr 30; *Presbyterorum ordinis* nr 8; DPMC nr 42.

⁷⁰ DPMC nr 30 § 3; 39 § 4; 42, 43.

⁷¹ Tamże nr 43 § 1; L. Bordin. *Fonctions du clergé ethnique auprès des immigrants et collaboration avec le clergé*. W: *Integration* s. 388-391.

⁷² DPMC nr 34 § 1-2.

⁷³ Tamże nr 34 § 3.

II. Die Aufgabe des Pfarrers beruht auf der Einführung der Immigranten ins Leben der lokalen Kirchengemeinschaft. Dies verlangt von ihm, eine Reihe Pflichten zu übernehmen, die die speziellen Bedürfnisse der Immigranten berücksichtigt hätten. Zu seinen Pflichten werden folgende gerechnet: die persönliche Vorbereitung des Pfarrers auf die Immigrantenseelsorge, die Erziehung der Gläubigen zu einer freundlichen Aufnahme der Immigranten in der Pfarrei, Kennenlernen und Kontakte zu den Einwanderern, die Berücksichtigung der ethnischen Eigenschaften, sowie der Religionswerte der Immigranten in der Seelsorge, die Ermöglichung der Beichte in der Muttersprache für die Immigranten, die Veranstaltung des Immigrantentages, die sozial — ökonomische Immigrantenseelsorge, die Einbeziehung der Immigranten in die Arbeiten der Seelsorge, sowie die Mitarbeit mit dem Immigrantepriester.

Genauer und deutlicher sollte auf die Frage der Immigrantenseelsorge das, zur Zeit noch in Vorbereitung, neue Kirchenrecht eingehen.